

האם יש לפחד מಹקלות?

blk שכר את שירותיו של בלעם הקוסט כדי לקלל את ישראל. התערב הקב"ה והופיע בחזון לילה להזהיר את בלעם: "לא תALK עמהם. לא תALK את העם כי ברוך הוא" (במדבר כ"ב, י"ב). יתרה מזאת, כל הימים שעסוק בלעם לקלל את ישראל הפך הקב"ה מערכות מעלה כדי שלא יועילו קללותיו של בלעם. מודעינו ה': "ולא אבה ה' אלהיך לשמעך אל בלעם, ויהפוך ה' אלהיך לך את הקלה לברכה, כי אהבך ה' אלהיך" (דברים כ"ג, ו').

ואנו שואלים, מה הבעה כאן? כלום יש ממש בקללותיו של רשע? נוסף על כך, אפילו אם לא היה רשע, אדם שקהלו אותו האם הוא צריך לחוש ולפחד מ הקללות? יש כמה אנשים ונשים בדורנו הבאים לרבענים לסלק מהם "קללות ואורוים" שהם חשים שאחרים קלו אותם, וכך לפיה דעתם מזלם רע והם סובלים מחלות והפסדים. האם יש בזה ממש? ננסה כאן לענות בשני אופנים, גם לפי שיטת השכלתניים וגם לפי המקובלים.

התורה צוותה "לא תקל [אפיקו] חרש" (ויקרא י"ט, ד'). מבאר הרמב"ם שאדם הרוצה לנוקם למי שהזיק לו בוחר לו אחד מכמה אופנים של תגובה. החלש שבכולם הוא להביע עצמו על ידי צעקה, כאס וקללה, וזאת אפילו אם המזיק לא היה שם ולא שמע את הקלה. המקל משיג רוגע הנפש על ידי דברו, למרות שמרת הקלה לא שמע הדברים שהוא אומר עליו. ואף על פי כן התורה אסרה علينا דבר זה, לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא גם על מצב המחרף שהוא הזחר לא לעורר את נפשו לנקמה ולא לכעס ("ספר המצוות", לא תעשה, מס' ש"ז).

דברי הרמב"ם מפליאים, כי לא הזכיר שיש ממש בקללה ושhaiia עלולה לפעול ולהביא נזק מוחשי וממשי אל זה שקהלו אותו. לפי פירושו לא באנו לתקן ולהציג את המכלול, אלא באנו להציג את המקל מן עיות מידותיו וקלוקול יהדותו. במילים אחרות, לכארה אין הרמב"ם מאמין בכוחם של הקללות. זה רק דין של תיקון מוסרתו של המקל.

עוד לפניי חשב כך ר' אברם בן עזרא. בעניין קללה בלעם בפרשנתנו, ומה שהקב"ה הקדים להזהיר אותו לא לקלל, ולאחר כך הפך אמריו פיו לברכה, ראב"ע כותב "כי ה' ידע דבר בעל פעור [שבני ישראל יונשו בחטא זה וימתו 0,24 איש] ואילו היה בלעם מקלל אותם, היו כל העולם אומרים כי בעבור קללה בלעם באה המגפה" (במדבר כ"ב, ט'). הרי מפורש בדבריו שאיננו נותן אימון בקללות, אלא תולה דבר התערבותו של הקב"ה בסיבה אחרת.

גם רבינו יצחק אברבנאל לכארה איןנו מאמין בפעולות הקלות כשלעצמם. הוא תמה: כלום יכול היה בלעם להשחית במאמר פיו זכות אבות האומה, זכות קבלת התורה במעמד הדר סיני? אלאمنع ה' קללה בלעם: "מן שתהיה עניין בלעם בברכה ובקללה מפורסם בין האומות, כמו השואל דבר מאת האלים, כמו שאמר בלאק כי ידעת את אשר תברך מבורך, ואשר תאור יוואר". ואם היה בלעם מקלל את ישראל היו גויי הארץ בוטחים בקהלתו ומתחאמצים להלחם בישראל על משענת קללתו. אמנים כשבטיהם מדבריו שהקב"ה מונע מהם הקלה, אז יכירו וידעו כל יושבי תבל כי שם ה' נקרא עליהם וכיו' ולא ייקום בהם רוח להלחם נגד ישראל" (ר"י אברבנאל על במדבר כ"ב, סוף פסוק ז', דף קי"ז).

ואפשר להוסיף על דבריו. כי גם בני ישראל עצם שנצטו להלחם נגד ז' אומות בארץ ישראל, אם ישמעו כי בלעם קילל אותם, יחלשו במאצם המלחמתי, יאבדו בטחון עצמי, ועלולים ליפול בקרב. כי גם כהה היה להם נסיוון קשה. "כי יצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב, עם רב מפק, לא תירא מהם" (דברים כ', א'). ולא צריכים להזכיר עליהם את הנסיוון כאשר ידעו גם כן כי בלעם קילל אותם. ואדרבה, אם ישמעו כי ה' הפך את הקלה לברכה, יוסיף להם הדבר אומץ לב להלחם מפני מצב טוב המובטח להם.

הרי שלושה מגדולי הראשונים מפרשים שאין להיבהל מקללות. זו בעיה פסיכולוגית, ולא בעיה ממשית ואובייקטיבית, אבל יש כאן קושי כי חז"ל אמרו אחרת. רבנו בחיה (על במדבר כ"ב, ו') הביא דברי ר"א בן עזרא, המבהיר כי בסך הכל בלעם צפה על ידי אסטרולוגיה שהיהודים עתידים לנוח מפללה, והודיעו מראש על מפללה זו. אבל לא שכללתו גרמה לכך, אלא נודע לו על העתיד וביטה הדבר בפיו ועשה "רושם" כאילו קללו גרמה להם. האריך בהזה רבנו בחיה (כ"ב, פסוק כ' ושם סימן "אבל ודאי לא היה לבלעם שום כה מצד דיברו, לא בברכה ולא בקהלת"). אבל באופן מפתיע מסכם רבנו בחיה: "וזדעת רוזל איןנו כן" (על במדבר כ"ב, ו'). איפה? מצין בעל ההערות רח"ד שעוויל למסכת ברכות (ז' ע"א) כי בלעם היה מכובן לאותו רגע בכל יום שהקב"ה כוועס על חטאינו בני אדם. המקלל ברגע שהוא מشيخ את מבווקשו, لكن היה חשש רציני מהקללות שלו פן יועילו (והזכיר זאת רבנו בחיה, סוף פסוק כ').

אבל בדברי חז"ל יש קושי נוסף נגד שיטת הרמב"ם, ר"א בן עזרא ור' יצחק אברבנאל. הרי חז"ל ייעצו לנו "אל תהיל הדיות קלה בעיניך" (מגילה ט'ו). וכן בבא קמא צג). כלומר אמרו לנו בזאת לא לזלزل בקהלת. ולפי ביאור הנצי"ב (מורומי שדה, על מגילה) מדובר בקהלת של גוי. מה יענו על כך? אלא יש לנו להבין כי הכל תלוי אם יש תרעומת מבוססת לאותו המקלל, בזאת יש לחושש לקהלת. אבל אם הוא מקלל ללא צדק ולא אמת, הרי זה פסוק מפורש: "קללה חינם לא תבואה" (משל כי' ב'). ויש שם מסורת של קרי וכתיב. כתוב "לא תבואה" וקוראים "לו תבואה". זאת אומרת, מי

شمך כל "חינם" ללא הצדקה מוסרית, לא רק שאין לחוש מהקללה כלל, אלא אותה הקללה תחזור על ראשו של זה שקיים! כן פירש שם רשי' ור' אבן עזרא וכן ה"מצודות" והמלבי"ם.

זאת אומרת אם האיש שמקללים אותו עשה איזה דבר עולה לשני ואין הקללה "חינם", והשני נמצא כל כך בצער עד שפוחת פיו לקלל, והוא יכול לגרום עונש מן שמים לזה שהציג לו. ככלומר הקב"ה יביא רע למקולל, אבל לא מפני דבריו פיו של המקלל, אלא כי באמת " מגיע לו" מפני עוננו. אילולא הקללה היה הקב"ה ממתין זמן רב לפני ביצוע העונש. אבל זעמו של המקלל מזריז את הטיפול בתיק, ומהihil את הפורענות יותר מהר. ובכן לא הדיבור מציא עונש וצער, אלא הדיבור מייחס ומחייב תוצאה של עונש על קלוקלו של זה שמקללים אותו.

נקח לזה משל מדברי חז"ל לענין אחר (קידושין ל ע"ב). אדם שיש לו פצע פתוח בעורו, לא יניח עליו מלח כי זה "שורף" וכואב. אבל אם העור שלם, הנחת מלח לא תזיק ולא תעיק. אך אם יש לו לאדם קלוקל ומשום לכך מקללים אותו, הקללה תזיק. אבל אם עורו שלם, ולא צדק מקללים אותו, הקללה לא תזיק לו מאומה.

ודבר זה מפורש בוגרא, כי הכל תלוי אם יש באמת אשמה אצל זה שמקללים אותו. כבר הזכרנו "אל תה קלת הדיות קללה בעיניך" (בבא קמא צג). אבימלך קיליל את שרה, אחרי שלקה אותה לארמן המלוכה והוכרח להחזיר אותה לבעה אברהם, "הנה הוא לך כסות עינים". מפני קלתו נהיה יצחק בנה עיור (לעת זקנים). מפרשת הגמרא: "הואיל וכסית ממנין ולא גלית שהוא אישך [אבלך], וגרמת אלי הצער הזה" [של סתימת נקבים]. זאת אומרת היתה לו לאבימלך טענה של ממש. אילו אמרה בתחילה בಗלי שהיא אשת איש, לא היה יוזם לקחת אותה בכח. ודזוקא לכן הייתה אפשרות קללה שלו לחול. לפי פרשנותנו זאת. לא קלתו גרמה לה, אלא מעשה בלתי הגון מצדיה היסב לה מימוש קללה זו.

ומזה בינו לסייע דברי חז"ל. מה שאמרו לחוש אפילו לקללת הדיות, זה רק אם יש לו טענה של ממש [מקור לחילוק זה עיין מכות יא ע"א רשי' ד"ה "שהיה להן לבקש רחמים על דורן"]. אם הכוус בא בטענה לא מוצדקת, אין לפחד כלל מהקללה שלו!

וכך העניין אצלם. אם עם ישראל היה נקי מחטא, ולא היו חוטאים בעוון פעור, לא היה מקום לקללה כלל להתmesh. זו היהת "קללת חינים, לא טובא" (משלוי כו, ב). וגם בימינו, כאשר אדם חושש לקללה שקיים לו שcn, או חבר לעובודה וכיו"ב, זה רק אפשרי אם יש טענה אמיתית מצד המקלל. [וזאת יש לחוש שהזקנו למשחו אחר או צירנו אותו שלא כדין, יש לבקש ממנו מחילה, וזה אפשר גם ע"י שליח או מכתב. ואם ג', פעמים בקשו לנו והוא עדין מסרב למחול, אין לחוש ממנו כלום. אם בקשו סליחה, והלה הוא סרבן למחול, הקב"ה מוחק את העון כאילו לא היה. אך למדונו חז"ל. הקב"ה שוחק משטנתו ואינו מתחשב בו ובקלותו]. אבל אם הטענה

נגדינו היא רק פרי הדמיון ולא עשינו לו שום עול, אין מקום לחושו לקלתו. זהו הביסוס לגישתם של הרמב"ם, ר"א ابن עזרא ור"י אברבנאל. דבריהם מוסבים על "קללת חינם", ללא סיבה אמיתית.

ושמא יש לצרף לכך תנאי שאמרו המקובלים (ע"פ מאמר חז"ל בברכות ז). יש רגע בכל יום ויום שהקב"ה מנהג (נ' מנוקדת פתח) עולמו במידת הדין. אם יקלע אדם בקלתו לאותו הרוגע, קטרונו יוניל להביא רע ופורענות. בלעט ידע לכובן מתי זמן אותו רגע. אבל מי בזמןנו יודע לפि התוספות (ד"הosalmei) הוא זמן שאפשר לבטא מלה בת שלוש אותיות. הרי זה חליק שניות. ויש בשעה אחת 600,3 שניות. וביום יש 24 שעות. מי יכול לכובן לאותו חליק השניה? ושם איזמן הקצר ההוא הוא דוקא באמצע הלילה כאשר כולם ישנים? ורק משום כך אמרו "אל תהי קללת הדיות קלה בעיניך", שמא באופן נdire ביותר כיוון לאותו הרוגע. אבל לדעתינו גם זה נאמר רק בצירוף דברי הפסטנים, וזה עלול לחול רק אם יש טענה מוצדקת נגד אותו האיש שמקלילים אותו.

ונצדק קודש.